

Plagiarism Checker X Originality Report

Similarity Found: 20%

Date: Kamis, April 30, 2020

Statistics: 1880 words Plagiarized / 9333 Total words

Remarks: Medium Plagiarism Detected - Your Document needs Selective Improvement.

UKM-YSD CHAIR IN CLIMATE CHANGE INSTITUTE OF CLIMATE CHANGE (IPI) Faculty of Law Universiti Kebangsaan Malaysia PROCEEDINGS OF THE CONFERENCE (TJC) 2017 TUANKU JA'AFAR GOVERNANCE TOWARDS SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS Faculty of Law Universiti Kebangsaan Malaysia 20-23 November 2017 EDITORS HAWATI JANOR RUZIAN MARKOM RAWSHAN ARA BEGUM FARIDAH JALIL RASYIKAH MD KHALID MD.

ANOWAR ZAHID SHUHaida HARUN ORGANISED BY CO-ORGANISED BY Editors: Technical Committee: Disclaimer: The authors of individual papers are responsible for technical, content, and linguistic correctness. PUBLISHED BY FACULTY OF LAW Rawshan Ara Begum Noor Hidayu Sukma Salleh Faridah Jalil Nuha Hadaina Mohd Noor Rasyikah Md Khalid Norz 'Ezah Hasan Md.

Anowar Zahid Noor Syahida Shahidan Shuhaida Harun Hawati Janor Ruzian Markom eISBN 978-967-5920-13-4 PROCEEDINGS OF THE TUANKU JA'AFAR CONFERENCE (TJC) 2017 GOVERNANCE TOWARDS SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS NOVEMBER 21 – 23, 2017 FACULTY OF LAW UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA First Printing 2017 Copyright by Faculty of Law Universiti Kebangsaan Malaysia, 2017 All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form, electronics or mechanical including photocopy, recording or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Faculty of Law. Published in Malaysia by Faculty of Law Universiti Kebangsaan Malaysia 43600 UKM Bangi, Selangor Darul Ehsan, Malaysia www.ukm.my/fuu dfuu@ukm.edu.my PREFACE The Tuanku Ja'afar Conference (TJC) 2017 organised by the Faculty of Law, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) and

co-organised by the UKM-YSD Chair in Climate Change, UKM-YSD Chair for Sustainable Development: Zero Waste Technology, MPOB-UKM Endowed Chair, Institute for Environment and Development (LESTARI) and CiTRA, UKM. This is the 4th conference of TJC series focusing its overarching theme "Enhancing Sustainable Development".

We greatly acknowledge the previous three Tuanku Ja'afar conferences and their themes -TJC 1/2007: 50 Years of Malaysian Federalism; TJC 2/2010: Corporate Governance and Corporate Social Responsibility; and TJC 3/2012: Academic Entrepreneurship and University Start-ups. By bringing academia, researchers, policy makers and practitioners among multiple disciplines and stakeholders, the TJC 2017 aims to address crucial discussions and challenges towards achieving Sustainable Development Goals (SDGs).

This conference provides an excellent opportunity for all the presenters and participants to meet, discuss and share a broad range of emerging issues in terms of science, technology, economics, social, environmental, justice, policy and governance to achieve sustainable economy, city and community. This conference proceedings include all the accepted papers that were presented (oral/poster) in the TJC 2017 consisting of full paper and abstract.

The papers of the proceedings are divided into four specific themes covering the titles of "Ownership for Sustainable City", "Innovation, Technology and Sustainable City", "Policy and Linking Human Rights SDGs" and "Sustainable Economy, Banking, Corporate Governance and Social Business". We would like to thank all the authors, speakers, participants, reviewers, organising committee members, organising and supporting partners and those who have contributed to make this conference successfully.

We also acknowledge UKM-YSD Chair in Climate Change, UKM-YSD Chair for Sustainable Development: Zero Waste Technology and MPOB-UKM Endowed Chair for sponsoring the publication of the proceedings. We are indeed very happy for the publication of the proceedings of the TJC 2017. We believe this proceedings will contribute to the improvement and further development of intellectual and knowledge in the fields of sustainable development.

Thank you very much! Best regards,
Editors November 2017
TABLE OF CONTENTS
NO. TITLE & AUTHORS PAGE NUMBERS
1 Heritage Tourism in Malaysia: Its Potential and Sustainability
Tengku Shahrizam Tuan Lah Rooshida Merican Abdul Rahim 1
2 Forest of An Outstanding Universal Value: The Case of Malaysian Forests
Rasyidah Md Khalid Adzidah Yaakob Siti Sarah Sulaiman Hanim Kamaruddin Mahmud Zuhdi Mohd Nor 16
3 Waterfront Revitalization of Historic Waterfront: A Case Study of Georgetown

Waterfront, Penang Nurbaidura Salim Badaruddin Mohamed 22 4 Challenges in Marketing Heritage Tourism: A Case Study at The Historical Town of Malacca Nur Saibah Ismail Nor Zafir Md Salleh Abu Bakar Abdul Hamid Noor Hazarina Hashim Siti Zaleha Omain Norhalimah Idris 23 5 Issues in the Protection of Cultural Heritage in Iraq Aya Ali Hussein Rasyikah Khalid 31 6 SDG 3 Landscape in Sub-Sahara Africa and Implementation Challenges Sharifa Ezat Wan Puteh Umar Ibrahim 41 7 Conservation of Biodiversity in Sub Sahara Africa: Prospecting for Genetic Resources and Traditional Knowledge Regulation in Ethiopia Zinatul Ashiqin Zainol Abdussalam Mikail 53 8 Farmeio Sw of Malaa Faghts teed under The Plant Variety Protection Murshamshul Kamariah Musa Zuhairah Ariff Abd Ghadas 62 9 A Survey on Perceptions of Legal and Non Legal Factors Affecting Sustainable Solid Waste Management in Malaysia Intan Nadia Ghulam Khan Wan Siti Adibah Wan Zulkifli Mohd Nopiah 63 10 Indicators for Sustainable Development: Understanding the Criteria for a Successful Sustainability Relevant to Environmental Law in Malaysia Maizatun Mustafa 73 11 Model Perkembangan Undang-Undang Buruh Australia: Panduan untuk Malaysia Nazruzila Razniza Mohd Nadzri Kamal Halili Hassan 90 12 Kemalangan di Tapak Bina di Malaysia Kamal Halili Hassan Nor Hasliza Mat Hasan 103 13 Performance Implications of Employee Innovative Work Behaviour in The Service Firms: The Role of Intrinsic Motivation (A Systematic Review) Emeka Nwobia Iheanacho 113 14 Meningkatkan Kesedaran Budaya Selamat di Tempat Kerja Melalui Program Tanggung Jawab Sosial Korporat Heryanty Hassan Rooshida Merican Abdul Rahim Aishah Bidin 124 15 Cer Retention taysia's Amusemnt r Annie Yong Ing Ing Wong Teck Keong 126 16 Shared Prosperity: The Relevance of Islamic Pillars of Sustainable Development Nor Hazila Ismail 135 17 A Comparative Analysis of Sustainable Development Goals with Islamic Law Sohaib Mukhtar Sufian Jusoh 136 18 Human Development and Poverty Reduction Maizura Md Isa Mohamed Eskandar Shah Mohd Rasid 145 19 Hubungan Teknologi Hijau dan Alam Sekitar menurut Perspektif Islam Norizan Hassan Hussin Salamon Hasimah Abdul Rahman 146 20 Confronting The So-Called Inevitable Conflict Between Islam And Human R PLeDisae" Is The Wy To Shahrul Mizan Ismail 156 21 Perundangan Anti-Gangguan Selingkuh di Indonesia: Satu Cabaran Pelaksanaan ke atas Pegawai Negeri Sipil Haerani Mustari Rohani Abdul Rahim Farhana Abd Samad 168 22 LGBT dalam kalangan Rakyat Malaysia dan Cabaran Perundangan Ahmad Nur Amsyar Bin Zainal Rohani Abdul Rahim Fieza Fazlin Binti Fandi Mohd Fadhly Bin Yaccob 178 23 Persetujuan Bersama Penceraian Secara Talak: Isu dan Kebijaksanaan Hakim Mahkamah Syariah Ayub Yazid Rohani Abdul Rahim Haerani Mustari 195 24 Wali Enggan dan Hak Anak Perempuan terhadap Perkahwinan: Perspektif Gender dan Syariah di Malaysia Mohd Shamikhairul Fadlly Samsudin Rohani Abdul Rahim Haerani Mustari Hanafi Arief 209 25 Polemik Transeksual di Malaysia: Konflik Perundangan dan Penyelesaian Muhammad Amin Nasrin Mohd Zuki Rohani Abdul Rahim Fieza Fazlin Fandi Mohd Fadhly Yaccob 223 26 Issues of Security: The Challenges to The Tourism Industry in

Malaysia and United Kingdom Natrah Fareha Rahmat Rooshida Merican Abdul Rahim 234 27 Prioritise SDGs (Sustainable Development Goals) in Southeast Asia Region: A Conceptual Overview of Regime Sustainability and National Development Raymond Ling Leh Bin Aye Aye Khin 244 28 Sustainable Development Goals: Legally Realistic or Overambitious towards The Development of The Nations? Saidatul Nadia Abdul Aziz Salawati Mat Basir 262 29 Dynamic Growth of Forest Governance in Peninsular Malaysia Adzidah Yaakob 273 30 The Impact of Tourism Industry towards Environmental Protection: A Comparative Analysis in View of Malaysia and United Kingdom Nurhasmanita Abdul Manap Rooshida Merican Abdul Rahim Merican 289 31 Meningkatkan Keberkesanan EIA di Malaysia Melalui Kaedah Pengulasan EIA secara Sistematis dalam Aspek Kajian Hakisan Tanah dan Sedimentasi Abdul Rahman Mahmud Zaini Sakawi Khairul Nizam Abdul Maulud 313 32 Right to Development under SDGs: Malaysia's Development Challenges Salawati Mat Basir Saidatul Nadia Abdul Aziz 322 33 Legal Issues and Challenges in Regulating Rights to Wayleave in Malaysia Siti Sarah Sulaiman Rasyidah Ab Khalid Nur Hamidah Aminudin 330 34 The Separation of Solid Waste at Source among Households for Sustainable Solid Waste Management under The Solid Waste and Public Cleansing Management Act 2007 (ACT 672): An Overview Intan Nadia Ghulam Khan Wan Siti Adibah Wan Dahalan Zulkifli Mohd Nopiah 337 35 Achieving Goal 16 of the Sustainable Development Goals and the Effects of A Constitutional Environmental Provision for Malaysia Sarah Tan Yen Ling 346 36 Diversified Method in Teaching and Learning Muamalat towards Sustainable Legal Education in Islamic Finance Asma Hakimah Ab Halim Ahmad Azam Mohd Shariff Nur Khalidah Dahlan Fatimah Yusro Hashim Ruzian Markom 361 37 Exon of Engliers' Undgs raktif Communicative Language Teaching (CLT) at Pre-university Level of Islamic Tertiary Educational Organization Jamilah Maflah Alharbi Abdulmajid Mohammed Aldaba 367 38 Tools in Creating Ownership in Moving Towards the SDGs Wan Nn ohamad 378 39 Pendidikan Undang-undang sebagai Mekanisme Pencegahan Jenayah dalam Kalangan Pelajar Sekolah Menengah di Malaysia Mohd Zamre Mohd Zahir Tengku Noor Azira Tengku Zainudin Ramalinggam Rajamanickam Ahmad Azam Mohd Shariff Zainunnisaa Abd Rahman Muhammad Hatta 379 40 Sini's ProgrAchievinD Conceptual Framework Khai Ern Lee Mazlin Mokhtar Mohamad Muhyiddin Hassan 392 41 Effect of Impregnation Activated Carbon on Carbon Dioxide Adsorption Performance Cheah Yong Jun Muhammad Zhaahir Sidek Mohd Shahbudin Mastar @ Masdar 404 42 Methane Generation by The Co-Digestion of Municipal Solid Waste Organic Fractions and Leachate Nur Ezrina Zulkepli Zarina Ab.

Muis Haslenda Hashima Nik Azmi Nik Mahmood 418 43 Implications of Chemical Regulations for Engineered Nano-Scale Substance Muhammad Nizam Awang 419 44 Feasibility Study of Single Stage and Integrated Disinfection System for Sewage Effluent Reclamation Noorini Izzati Mohamad Mazuki Teow Yeit Haan Abdul Wahab Mohammad

420 45 The Adsorption of Hydrogen Sulphide Technology via Novel Adsorbent Development Nurul Noramelya Zulkefli Mohd Shahbudin Masdar Wan Roslam Wan Isahak Jamaliah Jahim Edy Herianto Majlan Syahril Anuar Md Rejab Chew Chien Lye 436 46 Comparative Study for Lake Water Remediation: Chemical Coagulation and Electrocoagulation Teow Yeit Haan Chua Siew Fen Muhammad Faizal Radzi Uwendiran Ganasen 461 471 48 Enhanced Electrical Conductivity of Polymeric Membrane by Blending Hybrid Graphene Oxide and Multi-Walled Carbon Nanotubes Ho Kah Chun Teow Yeit Haan 472 49 Synthesis and Characterization of ZnO-decorated GO Nanocomposite Material with Different ZnO Loading Through Sol-Gel Method N 'Adil Teow Yeit Haan Abdul Wahab Mohammad 483 50 Integrated Palm Oil Mill Effluent Treatment and CO₂ Capture By Native Microalgae; Scenedesmus sp. And Chlorella sp. Harizah Bajunaid Hariz Mohd Sobri Takriff Muneer M.

Ba-Abbad Nazlina Haiza Mohd Yasin Noor Irma Nazashida Mohd Hakim 494 510 52 Sustainable Palm Oil Mill Effluent (POME) Based Graphene Composite Adsorbent for Aerobic POME Treatment Wan Nur Athirah Wan Mohammad Hamdan Teow Yeit Haan Abdul Wahab Mohammad 525 47 The Impact of High Environmental Temperature on Branchial Ammonia Excretion Efficiency between Euryhaline and Stenohaline Teleost Hon Jung Liew Yusnita A Thalib Ros Suhaida Razali Sharifah Rahmah Mazlan Abd Ghaffar Mohd Azmi Ambak 51 Modelling and Simulation of Mass Transport in Direct Ethanol Fuel Cell (DEFCs): An Overview Adam Mohd Izhan Noor Azam Mohd Shahbudin Masdar Masli Irwan Rosli Siti Kartom Kamarudin 53 Predicting muscle activity of lower leg according to joint angle measurement in a simulated condition Nor Kamaliana Khamis, Deros, B.M. Schramm, D.,

Koppers, M. Maas, N. Nuawi, M.Z 534 54 Reduction Potential through Clean Development Mechanism (CDM) in Malaysia Khayruzzaman Rawshan Ara Begum Nor Ghani Md Nor Sharifah Mastura Syed Abdullah 541 55 Evidence of Energy Consumption lead Climate Change in Malaysia Yogambigai Rajamoorthy Ooi Bee Chen Subramaniam Munusamy 552 56 Automatic Computation Approach for Measuring the Shoreline Changes Siti Norsakinah Selamat Khairul Nizam Abdul Maulud Othman Jaafar 564 57 Climate Change Reconstruction using Corals Skeleton from Pulau Tenggara Gan Min Chong Lee Jen Nie Jani Thuaibah Isa Tanzil 571 58 Climate Change Mitigation Options in the Forestry Sector of Malaysia Asif Raihan Rawshan Ara Begum Mohd Nizam Mohd Said Sharifah Mastura Syed Abdullah 572 59 Detection of Shoreline Changes Using UAV Approach Abdul Aziz Ab Rahman Khairul Nizam Abdul Maulud Othman Jaafar 585 60 Linkages between Economic Coastal Vulnerability, Climate Change Adaptation and Sustainable Coastal Management Md.

Mahfuzul Islam Rawshan Ara Begum A. Aldrie Amir 597 61 The Study of Hydrodynamic

Parameters Model for Selangor Coastal Area Muhammad Afiq Ibrahim **Khairul Nizam Abdul Maulud** Fazly Amri Mohd Nor Aslinda Awang 598 62 Recognition of Local Authority for Better Management of Drinking Water at Langat River Basin, Malaysia Minhaz Farid Ahmed Mazlin Bin Mokhtar 606 63 **Climate Change, Socio-Economic Impacts and Potential Adaptation Measures in Malaysia** Mohd Khairul Zainal Rawshan Ara Begum Norlida Hanim Mohd Salleh **Khairul Nizam Abdul Maulud** 625 64 **Climate Change Awareness and Adaptations Among** the Farming and Animal Rearing Communities of the Central **Sokoto Close-Settle Zone, North-Western Nigeria** Abubakar Magaji Jibrillah Mokhtar Jaafar Lam Kuok Choy 638 65 Reducing Carbon Dioxide Emissions from the Malaysian Power: Current Issues and Future Directions Kazeem Alasinrin Babatunde Fathin Faizah Said Rawshan Ara Begum 651 66 Assessing the Impact of the Sea Level Rise at Batu Pahat, Johor Fazly Amri Mohd **Khairul Nizam Abdul Maulud** Yannie Anak Benson Mohd Radzi Abdul Hamid 668 67 Juvenile Justice Reforms: A Comparison between Bangladesh and Malaysia Nahid Ferdousi 680 68 Interviewing Child Witnesses of Child Sexual Abuse Cases Tan Geok Mooi Noor Aziah Mohd Awal 681 69 Pemulihan Berasaskan Keluarga Terapi Jaringan Kerja Pelbagai Jenis Perkhidmatan oleh Pelbagai Sektor Masyarakat (MST) untuk Kanak-kanak yang Terlibat dengan Jenayah di Malaysia **Jal Zabdi Mohd Yusoff** Siti Balqis Mohd Azam 694 **Siti Hajar Abu Bakar** Zulazhar Tahir Noralina Omar Wirdati Radzi Nawi Abdullah 70 Implikasi Pemelukan Islam dan Hak Muafak di Sisi Perlembagaan Persekutuan dari Sudut Matlamat Pembangunan Lestari Nurhafilah Musa Faridah Jalil 702 71 Hak dan Tanggungjawab Kanak-Kanak Menurut Islam: Satu Pengenalan Ringkas Redwan Yasin 715 72 Semakan Dasar Wanita Kelantan: Penambahbaikan Pelaksanaan ke arah Mencapai Matlamat Pembangunan Mapan Nurhafilah Musa Nurul Akma Sheikh Muhd Amin Asmak Husin 722 73 **Mixed-Orientation Marriages: An Analysis on Heterosexual Wife Legal Redress in Malaysia** Hanis Nabihah Hizamul-Din Rohani Abdul Rahim Fieza Fazlin Fandi Mohd Fadhly Yaccob Annalisa Yahanan 735 74 Annotation of International Best Practices in Combating Violence Against Women Mohammed Amin Umar Mohammed Iqbal Abdulwahab Najibah Muhammed Zain Ramizah Wan Muhammad 749 75 Jaminan Hak Wanita dalam Perkahwinan menurut Undang-undang Islam: Kes Mafqud Multazimah Rafie Rohani Abdul Rahim Mohd Fadhly Yaccob Herlina Makaanah 750 76 Gangguan Orang Ketiga: Cabaran kepada Institusi Kekeluargaan dan Perundangan Malaysia Farhana Abd Samad Rohani Abdul Rahim Haerani Mustari 759 77 Prison Vocational Labour under Mandela Rules and Nigerian Prison Laws: A Comparative Study Ibrahim Danjuma Rohaida Nordin Mohd Munzil Muhamad 772 78 A Critical Review of the Anti-Terrorism Laws and Their Enforcement in Pakistan Muhammad Imran Rohaida Nordin 781 79 Community-Based Corrections as Tools for Crime Control and Prevention for SD in Nigeria Suleiman Adamu 795 80 Kajian Perbandingan antara Undang-undang Keterangan Mahkamah Syariah dan Akta Keterangan 1950 dalam Konteks Kaedah Pembuktian dan Hukum Syarak Suhaizad Saifuddin Ruzian Markom

Mohd Munzil Muhamad 803 81 Amalan Bodong dan Hak Penentuan Kendiri: Kajian Kes Indigenous Cultural Communities dan Indigenous Peoples di Kalinga, Filipina Muhammad Sayuti Hassan @ Yahya Rohaida Nordin 804 82 Modern Means of Collecting Evidence in Criminal Investigation: Implications on the Privacy of Accused Person in **Malaysia Kamal Halili Hassan** Adam Abdelhameed Noorfajri Ismail 814 83 The International Law on The Rights of Indigenous Peoples in Land and Resources: Its Influence on The Malaysian Laws and Policy Izawati Wook 828 84 Sustainable Development Goals and The Right to Legal Identity: Mapping the Gaps in the Framework of Policy and Law on Birth Registration in Malaysia and Proposals for Reform and Improvement Rodziana Mohamed Razali 839 85 Federalism Concepts and Issues in Managing The Malaysian Water Sector Rasyikah Khalid Suhaimi Ab Rahman 840 86 **Pemeriksaan Mahkamah Syariah dalam Pentadbiran Harta Pusaka** Orang Islam di Malaysia Suhaimi Ab Rahman Rasyikah Md Khalid 851 Adilah Abdul Razak Abu Bakar Jaafar 87 An Evaluation of Recruitment System of Constitutional Court Judges in Indonesia Iwan Satriawan Nanik Prasetyoningsih Mufida Haulah Ramrainy 865 88 Prinsip Tadbir Urus yang Baik dalam Kerangka Perlembagaan Persekutuan Wan Ahmad Fauzi Wan Husain Anisah Che Ngah Mohamed Anwar Omardin 879 89 Bumiputra Privileges: Affirmative Action Or Racial Discrimination? Shahrul Mizan Ismail Nur Amalina Khalil 891 90 **Employment and Protection of Low-Skilled Migrant Workers in Malaysia and Thailand: Linking Labour Migration and Sustainable Developments Goals** Usanee Aimsiranun Saidatul Nadia Abd Aziz 901 91 The Right to Health: Discriminatory Treatment against **Migrant Workers in Malaysia** Rohaida Nordin Muhammad Faliq Abd Razak 911 92 **Satu Kefahaman dari Sudut Undang-undang Berhubung Arahan Do Not Resuscitate (DNR) di Hospital-hospital di Malaysia** Mohd Zamre Mohd Zahir Tg Noor Azira Tg Zainudin Haniwarda Yaakob Ramalinggam Rajamanickam Husyairi Harunarashid **Ahmad Azam Mohd Shariff** Zainunnisaa Abd Rahman Muhammad Hatta 924 93 Consumers' Basic Right to Housing: The Role of Institutional Frameworks in Malaysia Rahmah Ismail Zeti Zuryani Mohd Zakuan **Sakina Shaik Ahmad Yusoff** Suzanna Mohamed Isa Nazura Abdul Manap 936 94 Analisis Model Pencegahan Kematian Berulang Oleh Koroner Untuk Keseimbangan Sistem Keadilan Jenayah Noorfajri Ismail 943 95 Islamic Conception of Good Faith for International Commercial Transaction Yaser Farmani Anowar Zahid 960 96 A Mission with a Clear Vision: Eliminating the Problems of Public Policy in the Contracts Act 1950 Kho Feng Ming 961 97 **Intervensi Perundangan dalam Pengecualian Liabiliti bagi Kontrak Pengguna Di Malaysia** Farhah Abdullah **Sakina Shaik Ahmad Yusoff** 971 98 Liabiliti Pra-Kontrak: Pendekatan Undang-undang Kontrak Jerman Sebagai Panduan Mohd Azizie Abdul Aziz **Sakina Shaik Ahmad Yusoff** 979 99 Responsibility to Protect Human Rights of Oil and Gas (O&G) Companies: The Case of Shell Ma Khalthum Ishak Rohaida Nordin Abdul Muq̄sith Ahmad 990 100 How Logistics Investment Arrangement is a Key Concern to China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)? A Legal and Policy Analysis of CPEC Logistics Investment Model and Future Challenges for Pakistan

Rao Qasim Idrees Rohimi Shapiee Luo Hanwei 1001 101 Competition Law: Cartel Exemptions in Malaysia and Singapore Angayar Kanni Ramaiah Safinaz Mohd Hussein 1014 102 Food Security Implementation in ASEAN: Towards Sustainable Food Trade and Food Market within the ASEAN Economic Community Mursyida Abdul Rahman Haniff Ahamat 1026 103 The Need for a Universal Model Agreement under International Law Commission (ILC) for Development of Shared Petroleum Resources Ahmad Kashfi Wan Siti Adibah 1039 104 Inclusive Sustainable Economic Growth: The Review on An Economic Impact of Tourism in Malaysia and the Australia Norfaeza Md Sarif Rooshida Merican Abdul Rahim 1053 105 Sustainable Tourism: An Overview of Poverty Reduction in Relation to Tourism in Malaysia and the United Kingdom Nurul Farhana Khalid Rooshida Merican Abdul Rahim 1075 106 Consumer Rights Act 2015 (United Kingdom): Is It A Good Model in Protecting Banking Consumers from Unfair Terms in Islamic Banking Consumer Contracts in Malaysia? Noor Mahinar Abu Bakar Norhashimah Mohd Yasin 1094 107 Consumer Remedies toward Sustainable Development Ong Tze Chin Sakina Shaik Ahmad Yusoff 1108 108 Cause-Related Marketing: Will Religious Consumers Buy? Suzana Md-Samsudi 1114 109 Sustainable Certifications and Financial Profitability: An Analysis on Palm Oil Companies in Malaysia S. Shahida Hafizuddin-Syah B.AM Siti Hanisah Fuad 1124 110 Perubahan Makroekonomi, Persaingan Harga Barang Pengganti dan Eksport Sawit Malaysia Abdullah Khairi Mohd Asri Aisyah Abdul Rahman Hawati Janor 1136 111 Peningkatan Isu Kelapa Sawit: Suatu Kajian Terhadap Akhbar di Malaysia Sabariah Mohamed Salleh Nazra Aliff Nazri 1153 112 Revisiting Relationship Between Malaysian Stock Market Index and Selected Macroeconomic Variables Using Asymmetric Cointegration Hakimah Nur Ahmad Hamidi Norlin Khalid 1154 113 Alternative Dispute Resolution in Islam for Islamic Finance Problem in Malaysia Nur Khalidah Dahlan Mohd.

Rizal Palil 1162 114 The Impact of Information Technology in the Nigerian Banking Sector: A Conceptual Review Usman Ibrahim Zwal 1173 115 Juristic Debate on the Tradability of Sukuk in Secondary Market Yusuf Sani Abubakar Anowar Zahid Ahamad Faosiy Ogunbado 1182 116 A Descriptive Analysis of the Legal and Regulatory Framework of Sukuk in the Kingdom of Saudi Arabia Abdullah Daidan Al-Harbi Suhaimi Ab Rahman 1188 117 The Roles of Money Deposit Banks in Financing Small and Medium Enterprises in Nigeria Alhaji Kawugana 1203 118 "Undery": Pf Undan -undang Percukaaian di Malaysia dan " Muhammad Afiq Ahmad Tajuddin Annalisa Yahanan Agus Trisaka Rohani Abdul Rahim 1221 119 Is Price Fixing Agreement A Per Se Competition Infringement in Malaysia? Angayar Kanni Ramaiah Safinaz Mohd Hussein 1232 120 The Implementation of Agency Principles in Branchless Banking Services Budi Santoso Sartika Nanda Lestari 1233 121 The Legal Structure of Competition Compliance to Affirm Competition Law in Indonesia Iwan Satriawan Paramita Prananingtyas Irawati 1244 122 Whistleblowing and Corporate Governance: When Silence is Not Always

Golden Hazlina Shaik Md Noor Alam 1255 123 The Legal Perspective of Tax Evasion and Tax Avoidance in Nigeria Ahmad Aliyua Mu'azu Abdullaw 1265 124 Kajian Terhadap Keberkesanan Undang-undang Pentadbiran Harta Pusaka Islam di Malaysia Suhaimi Ab Rahman Adilah Abd Razak Rasyikah Md Khalid Abu Bakar Jaafar 1273 125 Penerapan Prinsip Non-Refoulment dalam Penanganan Pengungsi di Indonesia Malahayati Elida Sari Yulia 1279 924 Proceedings of The Tuanku Jaafar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

SATU

KEFAHAMAN DARI SUDUT UNDANG-UNDANG BERHUBUNG ARAHAN DO NOT RESUSCITATE (DNR) DI HOSPITAL-HOSPITAL DI MALAYSIA MOHD ZAMRE MOHD ZAHIR, TENGKU NOOR AZIRA TENGKU ZAINUDIN, HANIWARDA YAAKOB, RAMALINGGAM RAJAMANICKAM, AHMAD AZAM MOHD SHARIFF, ZAINUNNISAA ABD RAHMAN Fakulti Undang-Undang, Universiti Kebangsaan Malaysia HUSYAIRI HARUNARASHID Tuanku Muhriz Medical Centre, Universiti Kebangsaan Malaysia MUHAMMAD HATTA Universitas Malikussaleh ABSTRAK Secara umum, pesakit mempunyai hak untuk membuat keputusan berhubung penjagaan kesihatan dan rawatan perubatan untuk dirinya.

Ini bermakna bahawa tiada individu lain boleh membuat apa-apa keputusan berhubung dengan rawatan jika pesakit tersebut masih berkeupayaan untuk membuat keputusan. Dalam hal ini, pesakit juga boleh membuat suatu arahan untuk tidak meneruskan rawatan atau menerima sebarang campur tangan perubatan untuk memanjangkan nyawanya. Arahan Awal Perubatan (Advance Medical Directive) (AMD) ialah dokumen yang mengandungi hasrat pesakit berhubung rawatan perubatannya, dibuat di awal waktu iaitu semasa pesakit berkeupayaan dalam membuat keputusan.

Terdapat satu jenis arahan di bawah skop AMD yang secara khusus membenarkan pesakit untuk menolak bantuan pernafasan (Cardiopulmonary Resuscitation) (CPR). Arahan tersebut dikenali sebagai Larangan Resusitasi (Do Not Resuscitate) (DNR). Walau bagaimanapun, di Malaysia, arahan tersebut bukanlah suatu amalan yang biasa kerana ia mungkin bercanggah dengan kewajipan doktor untuk memberikan perkhidmatan yang terbaik termasuklah memberikan rawatan untuk menyelamatkan nyawa pesakit.

Persoalan penting yang wujud di sini ialah sama ada pesakit dibenarkan untuk membuat suatu arahan DNR di Malaysia? Dan jika jawapannya adalah positif, apakah undang-undang yang berkaitan yang mengawal amalan arahan ini? Kajian menunjukkan bahawa pada masa ini di Malaysia tidak ada akta khusus, peruntukan dalam Akta, atau garis panduan khusus yang menjelaskan had terhadap campur tangan yang boleh doktor lakukan jika pesakit enggan memberi keizinan terhadap rawatan yang perlu dilakukan oleh doktor berkenaan. Oleh itu, artikel ini bertujuan untuk menganalisis dari

perspektif undang-undang semasa berhubung hak pesakit dari perspektif arahan DNR.

Pada masa yang sama, hubungan antara arahan DNR dan AMD juga akan dibincangkan. Artikel ini menggunakan kaedah kualitatif dalam meneroka isu-isu yang berhubung dengan DNR. Adalah didapati bahawa DNR merupakan suatu cara dalam melindungi autonomi pesakit.

Oleh itu, dari sudut amalan di hospital-hospital di Malaysia, perlu ada suatu garis panduan dan peruntukan undang-undang yang jelas berhubung dengan arahan DNR. Perkara ini penting demi melindungi autonomi pesakit dan pada masa yang sama menjaga hubungan baik antara doktor-pesakit. 92 925 Proceedings of The Tuanku Jaafar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

Kata kunci: Larangan Resusitasi (Do Not Resuscitate) (DNR); Arahan Awal Perubatan (Advance Medical Directive) (AMD); keizinan; rawatan perubatan; autonomi pesakit.

ABSTRACT In general, a patient has the right to make decisions regarding his healthcare and medical care. This means that no other person can make any decision regarding treatment if the patient is still capable of making a decision. In this case, he may also make an advance directive specifying his wishes to not to continue treatment or to receive any medical intervention to prolong advance of which the patient has the ability to make a decision.

There is a type of order under the scope of AMD which specifically allows patients to refrain from Cardiopulmonary Resuscitation (CPR). The order (directive) is known as Do Not Resuscitate (DNR). However, in Malaysia, the directive is not a common pr obligation to provide the best services including providing treatment to save the lives of the patients.

The crucial issue here is whether a patient is allowed to make a DNR order in Malaysia? And if the answer is in the affirmative, what are the relevant laws governing the practice of making that order? It is found that at present in Malaysia there is no specific Act, provision in an Act, or specific guidelines that put limits on medical interventions by a doctor if the patient refuses to give consent to the r. At the same time, the relation between DNR and AMD orders will also be discussed.

This article used qualitative methods in nt of practice in Malaysian hospitals, there should be clear guidelines and provisions of law relating to the DNR order. This is Keywords: Do Not Resuscitate (DNR); Advance Medical Directive (AMD); consent; medical treatment; patient autonomy. PENGENALAN Pada tahun 1914, Hakim Benjamin

Cardozo melihat hak penentuan sendiri sebagai satu hak yang mewajarkan keperluan mendapatkan keizinan pesakit sebelum pihak hospital memulakan rawatan perubatan.

Ini adalah satu titik permulaan peningkatan dari aspek teknologi berhubung dengan mesin ventilator dan bantuan pernafasan (CPR) pada tahun 1930-an dan 1950-an. Maka, penjagaan kesihatan beralih kepada usaha bercorak mengekalkan kehidupan dari sudut teknikal (Barbara A. Brown 2003). Pada tahun 1960-an, kepentingan dari aspek kematian, hak-hak pesakit dan penjagaan hospis semakin meningkat (Barbara A. Brown 2003).

Seterusnya, pada tahun 1967 Arahan Awal Perubatan (Advance Medical Directive) (AMD) telah dicadang dan didraf oleh Luis Kutner, seorang peguam Amerika Syarikat (Susan J. Nanovic 1990). Ia bertujuan untuk membolehkan seorang pesakit yang berkeupayaan untuk menolak rawatan perubatan di peringkat akhir kehidupannya sebelum pesakit hilang keupayaan untuk menyatakan kehendaknya (Alexander Morgan Capron 2009).

Kes berhubung arahan Larangan Resusitasi (Do Not Resuscitate) (DNR) boleh dilihat pada tahun 1976 dalam kes Re Quinlan 355 [N.J. 1976]. Mahkamah Agung New Jersey mengekalkan hak ibu bapa Karen Ann Quinlan untuk menghentikan mesin ventilator anak perempuannya. Pada tahun 1991, Kongres Amerika Syarikat meluluskan undang-undang yang dipanggil sebagai Patient Self-Determination Act (PSDA) yang memberi mandat kepada pihak hospital agar menghormati keputusan 926 Proceedings of The Tuanku Ja afar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

_____ yang dibuat oleh pihak pesakit dalam situasi penjagaan kesihatannya (Eckberg, Evelyn 1998).

Ini bermakna Amerika Syarikat membenarkan pesakit untuk membuat keputusan berhubung dengan rawatan penjagaan kesihatan termasuklah keputusan berkaitan dengan arahan DNR pesakit. APAKAH ITU DNR? Pertama sekali, DNR ialah suatu arahan atau perintah yang dimasukkan ke dalam nota rekod pesakit, menyatakan bahawa pesakit tidak patut dipulihkan jika hati atau paru-paru pesakit telah tidak berfungsi (Brendan Greene 2005).

Pada ketika itu, kebarangkalian mungkin dapat difikirkan bahawa jantung dan pernafasan pesakit boleh dipulihkan dengan melakukan bantuan pernafasan (CPR) (Brendan Greene 2005). DNR adalah singkatan yang biasa digunakan di Amerika Syarikat, Kanada dan United Kingdom. Ia juga turut dikenali sebagai Do Not Intubate (DNI). DNI juga dikenali di hospital-hospital (Harbor Light Hospice 2017).

Walau bagaimanapun, apabila terma DNI digunakan di hospital, ia mempunyai makna khusus iaitu pesakit tidak mahu diberikan rawatan intubasi sahaja. Namun, jika pihak hospital menggunakan terma DNR, maka ia adalah lebih umum kerana ia meliputi pesakit tidak mahu DNR dan / atau DNI sama sekali. DNR terpakai pada waktu dan keadaan pesakit telah berada dalam suatu keadaan yang dimaksudkan sebagai **tidak dapat dipulihkan dan** dalam keadaan pesakit telah berada di hujung atau pengakhiran hidupnya (end of life) (Echeverria C.B., Goic A.G., Rojas A.O.

2007) DNR biasanya dibuat oleh pesakit yang menghidapi penyakit kronik dan dekat dengan kematian (Peatfield R.C., Sillett R.W., Taylor D., McNicol M.W. 1977). Dan dalam keadaan itu juga, kebarangkalian untuk melakukan CPR ke atas pesakit dianggap bukan lagi kepentingan terbaik pesakit. AUTONOMI PESAKIT Pada masa kini, autonomi pesakit dihargai secara meluas.

Dalam urusan membuat keputusan, kebanyakan individu pada masa kini berpendirian lebih baik keputusan yang bakal dibuat dilakukan sendiri daripada hidup di bawah telunjuk atau kawalan daripada orang lain. Malahan, pengiktirafan berhubung dengan autonomi pesakit telah disokong dengan adanya prinsip menghormati autonomi pesakit di dalam prinsip etika perubatan (Beauchamp TL, Childress JF. 2009).

Dalam konteks amalan perubatan, autonomi dinyatakan oleh pesakit dewasa yang **berkeupayaan untuk membuat keputusan** tentang rawatan perubatan dan penjagaan kesihatan bagi diri pesakit sendiri (Hakim Benjamin Cardozo dalam kes *Schloendorff v Society of New York Hospital 211 NY 125 di 129* (1914)). Prinsip tersebut mendasari akan keperluan untuk mendapatkan keizinan bermaklumat dan persetujuan pesakit sebelum sebarang penyiasatan atau rawatan perubatan diteruskan.

Prinsip autonomi ini mungkin kelihatan sangat kuat penggunaannya ketika pesakit membuat keputusan bagi menolak rawatan yang akan mengekalkan nyawanya (life-sustaining treatment) (British Medical Association 2007). Penjagaan pesakit di akhir-akhir hayat melahirkan rasa bahawa pesakit tersebut mungkin akan dimaklumkan jangkaan tempoh masa untuk hidup (Petasnick W.D. 2011).

Sesetengah pihak berasa lebih berat untuk bercakap tentang soal kematian atau berfikir secara kritikal tentang sama ada campur tangan (misalnya CPR) adalah jawapan yang terbaik atau tidak bagi diri pesakit tersebut (Petasnick W.D. 2011). Sepatutnya, demi kebaikan pesakit, perlu ada perbincangan tentang isu berkisar hidup di akhir-akhir hayat pesakit melibatkan pesakit itu sendiri.

Keputusan pesakit untuk melaksanakan DNR adalah satu keputusan yang unik dan wajar

dihormati (Burns J.P., Edwards J., Johnson J. Cassem N.H., Truog R.D. 2003). Biasanya, doktor akan melihat status klinikal pesakit dan memantau perkembangan kesihatan pesakit. Penilaian klinikal yang dimaksudkan di sini ialah penilaian yang adil tentang tindak balas kepada rawatan perubatan, perkembangan kesihatan penyakit dan pilihan terapi untuk pesakit.

Sebahagian penting dalam penilaian ini melibatkan membuat prognosis dan gejala kawalan serta pasukan penjagaan paliatif untuk pesakit jika perlu. Biasanya pasukan paliatif terlibat bagi mengawal selia gejala 927 [Proceedings of The Tuanku Ja afar Conference \(TJC\) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals](#)

_____ penyakit pesakit dalam tempoh pesakit mempunyai kurang daripada satu tahun untuk hidup. Jika pesakit mempunyai penyakit yang tidak boleh dipulihkan dan semakin merosot, pelaksanaan DNR perlu dipertimbangkan.

Sebaik-baiknya, doktor memulakan perbincangan isu ini bersama-sama pesakit dan memberikan input serta maklumat berhubung DNR kepada pesakit. Dalam situasi pesakit dewasa yang berkeupayaan di akhir-akhir hayatnya, pesakit tersebut berhak untuk menggunakan autonominya dengan menimbang tara maklumat yang disampaikan oleh doktor kepadanya dan daripada penilaian pesakit tersebut, pesakit itu boleh melakukan keputusan sama ada untuk melaksanakan DNR atau tidak (Eliott J.A., Olver I.N. 2005).

DNR MENURUT COMMON LAW Berdasarkan common law Inggeris, sama ada pesakit telah memberikan keizinan atau keengganan secara sah terhadap rawatan perubatan pada dasarnya bergantung kepada aspek sama ada pesakit tersebut telah dimaklumkan secara betul, pesakit membuat keputusan secara sukarela dan sama ada pesakit [berkeupayaan untuk membuat keputusan](#) pada masa tersebut (Puteri Nemie Jahn Kassim 2007; [Re T \(Adult: Refusal of Medical Treatment\)](#) [1992] 4 All ER 649).

Dalam [satu kes common law, Re T \(Adult: Refusal of Medical Treatment\)](#) [1992] [4 All ER 649](#), T merupakan gadis yang berumur 20 tahun dan hamil. Beliau telah cedera dalam kemalangan kereta dan mengalami komplikasi yang memerlukan pemindahan darah ke dalam tubuh badannya. Pada mulanya, T bersetuju untuk pemindahan darah.

Walau bagaimanapun, selepas menghabiskan masa dengan ibunya yang merupakan seorang penganut agama Kristian yang mengamalkan kepercayaan Saksi Yehuwa, beliau terus menolak rawatan bagi pemindahan untuk menyelamatkan nyawanya. Mahkamah Rayuan berpendapat T telah dipengaruhi oleh ibunya. Selanjutnya, keupayaan T untuk membuat keputusan juga telah terjejas kerana kesan ubat sewaktu beliau dirawat.

Oleh itu, Mahkamah membenarkan pemindahan darah diteruskan terhadap T. Keputusan Mahkamah mengesahkan bahawa persetujuan pesakit untuk meneruskan atau tidak terhadap rawatan tertentu tidak akan sah jika ia diberikan di bawah tekanan atau paksaan yang dikenakan oleh orang lain walaupun daripada seorang insan bergelar ibu.

Dalam kes *Re T (Adult: Refusal of Medical Treatment)* [1992] 4 All ER 649, pesakit yang berkeupayaan boleh menolak rawatan walaupun tanpa rawatan tersebut beliau akan mati. Walau bagaimanapun, keputusan pesakit tersebut tidak boleh dipengaruhi oleh pengaruh mahupun tekanan dari orang lain. Perlakuan memaksa seseorang pesakit untuk meneruskan atau menolak rawatan boleh terjumlah kepada kesalahan serang sentuh (battery) atau kesalahan tort berdasarkan huraian dalam buku Herring (Jonathan Herring 2008).

Seseorang pesakit berkeupayaan mempunyai hak mutlak untuk menolak rawatan (*Re T (Adult: Refusal of Medical Treatment)* [1992] 4 All ER 649; Lindy Willmott 2009). Pendirian ini muncul dalam membentuk kedudukan yang diambil oleh undang-undang. Dalam kes [1998] 3 All ER 673, seorang wanita berhak untuk menolak rawatan walaupun tanpa rawatan tersebut, beliau dan anak dalam kandungannya akan mati.

Walaupun undang-undang menghormati hak pesakit untuk menolak rawatan, dalam *Re B* [2002] EWHC 429 Mahkamah walau bagaimanapun secara berhati-hati melihat isu keupayaan pesakit. Ini bermakna tahap keupayaan pesakit dipandang secara teliti dan berhati-hati bagi memastikan bahawa pesakit sememangnya berkeupayaan untuk membuat keputusan berhubung rawatan perubatannya.

Dalam kes *Re C (Adult: Refusal of Treatment)* [1994] 1 All ER 819, Mahkamah melihat tahap keupayaan C yang merupakan pesakit paranoid skizofrenia (paranoid schizophrenic) di *Hospital Broadmoor* (*Re C (Adult: Refusal of Treatment)* [1994] 1 All ER 819; World Health Organization 2017). Doktor kepada pesakit tersebut percaya bahawa beliau perlu memotong kakinya kerana ia akan menjadi gangrene.

Malah, besar kemungkinan pesakit akan mati jika tidak menjalani pembedahan. Pesakit menolak dari memberi keizinan bagi membolehkan pembedahan itu dilakukan. Hakim menyatakan bahawa dalam meneliti sama ada pesakit memahami sifat, tujuan dan kesan sesuatu cadangan rawatan, kapasiti pesakit perlu dilihat melalui terdapat tiga tahap bagi keputusan harus dibuat. Pertama, kefahaman dan pengecalan maklumat tentang rawatan perubatan. Kedua, mempercayai maklumat tersebut.

Ketiga, memberati imbangan sesuatu maklumat agar keputusan dapat dibuat. Dalam kes ini, pesakit yang secara umum tidak mempunyai kapasiti kerana menghidap schizophrenia adalah tidak relevan. Beliau memahami 928 [Proceedings of The Tuanku Jaafar Conference \(TJC\) 2017](#) [Governance Towards Sustainable Development Goals](#)

---

cadangan pembedahan ke atasnya adalah perkara yang lebih penting dan perlu diambil kira.

Hakim mendapati tidak dapat dibuktikan bahawa pesakit tidak memahami maklumat yang disampaikan kepadanya sebelum keputusan dibuat dan beliau juga berkeupayaan untuk tidak memberi keizinan. Oleh itu, Mahkamah memutuskan bahawa pemotongan kaki pesakit adalah dilarang melainkan terdapat keizinan bertulis daripada pesakit tersebut. Pesakit yang mempunyai keupayaan (yang boleh memahami, mempercayai, mengekalkan, dan menimbangtara sesuatu maklumat yang diperlukan) boleh membuat keputusan sendiri termasuklah dalam membuat keputusan untuk menolak rawatan (Norchaya Talib 2002).

Jika pesakit mempunyai keupayaan seperti yang ditakrifkan di bawah [Mental Capacity Act 2005](#) (UK), beliau boleh menolak bantuan pernafasan. Dalam konteks CPR pula, di England dan Wales, CPR dibenarkan jika berlaku serangan jantung kecuali jika terdapat suatu perintah atau arahan untuk tidak membenarkan CPR seperti arahan DNR.

Secara logiknya, jika pesakit tidak membenarkan bantuan pernafasan, maka, perlu ada penjelasan mengenainya diberikan (The [Resuscitation Council \(UK\) and the Royal College of Nursing](#) 2014 dan 2017) Biasanya, pesakit akan berbincang terlebih dahulu dengan keluarga dan doktor sebelum sesuatu keputusan dibuat (The [Resuscitation Council \(UK\) and the Royal College of Nursing](#) 2014 dan 2017).

Pesakit juga boleh mewakili seseorang untuk membuat keputusan berhubung rawatan perubatannya bagi pihaknya misalnya melantik proksi melalui pengaplikasian AMD. Sementara itu, doktor juga perlu melunaskan tanggungjawab fidusiarinya secara berhikmah untuk memaklumkan kepada ahli keluarga pesakit tentang pada sesuatu keadaan, pelaksanaan CPR ke atas pesakit merupakan tindakan sia-sia (futile) dan tidak dinilai sebagai tindakan yang baik dan wajar (Deborah L Kasman 2004).

DNR DI MALAYSIA Dengan melihat keadaan di Malaysia, pada masa kini, masih tidak terdapat akta khusus, peruntukan dalam Akta secara khusus, dan/atau garis panduan khusus yang menjelaskan had campur tangan seseorang doktor jika pesakit enggan memberi keizinan terhadap sesuatu rawatan yang perlu dilakukan terhadapnya. Walaupun Malaysia mempunyai [Akta Kesihatan Mental 2001](#) dan Akta Perubatan 1971,

hak-hak pesakit dan doktor masih belum jelas.

Piagam pesakit pula hanya mengandungi hak-hak dan tanggungjawab pesakit yang menekankan bahawa setiap pesakit mempunyai hak untuk dilindungi. Hak untuk dilindungi yang ditekankan dalam aspek ini ialah hak terhadap penjagaan kesihatan dan rawatan secara berperikemanusiaan (Malaysian Medical Association 2016).

Setiap pesakit mempunyai akses kepada kecekapan penjagaan kesihatan dan rawatan perubatan tanpa mengira umur, jantina, etnik, agama, fahaman politik, status ekonomi atau kelas sosial. Setiap pesakit perlu diberikan penjagaan yang baik, pertimbangan, rasa hormat dan bermaruah tanpa sebarang bentuk diskriminasi. Sebagai contoh, apabila pesakit kanak-kanak dimasukkan ke hospital, beliau mempunyai hak untuk membawa ibu bapa atau penjaga (Malaysian Medical Association 2016).

Di samping itu, pesakit mempunyai hak untuk mendapatkan pendapat kedua. Pesakit mempunyai hak untuk mengetahui pemeriksaan yang dijalankan terhadapnya, kesan pemeriksaan dan salinan laporan pemeriksaan yang dijalankan berserta penerangan berhubung laporan tersebut.

Seseorang pesakit yang telah menerima maklumat yang mencukupi tentang keadaannya, berhak untuk menerima atau menolak rawatan perubatan yang dicadangkan untuknya. Sekiranya doktor enggan membenarkan doktor atau pakar kesihatan lain untuk dibawa masuk, pesakit berhak untuk melepaskan doktor tersebut dan mencari doktor baharu (Malaysian Medical Association 2016).

Isu-isu etika boleh timbul apabila berlaku pertembungan di antara pilihan pesakit berbeza dengan pendirian doktor yang pada masa itu doktor percaya menerima atau menolak rawatan perubatan ialah demi kepentingan terbaik pesakit (Steven Pantilat, 2008). Sebagai contoh, seseorang pesakit yang telah menjalani pembedahan pintasan memerlukan ubat tahan sakit atau pesakit radang paru-paru boleh menolak antibiotik.

Dalam keadaan ini keputusan autonomi pesakit boleh bertembung dengan kewajipan doktor untuk melakukan kebajikan (beneficence) setelah mengambil kira standard etika perubatan dalam situasi ini. Pesakit mempunyai hak untuk membuat keputusan ketika pesakit sedang bergelut mengenainya. Pesakit tidak membuat keputusan kerana delusi, namun, doktor harus menganggap pilihan pesakit mungkin adalah seperti itu setelah pesakit berfikir 929 Proceedings of The Tuanku Ja afar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

---

panjang,
walaupun ketika itu mungkin doktor cuba untuk memujuk pesakit tersebut untuk

membuat pilihan demi kepentingannya (Steven Pantilat 2008).

Selanjutnya, Majlis Perubatan Malaysia (MMC) telah mengeluarkan satu garis panduan umum mengenai AMD berdasarkan **Perkara 17 dan 18, Consent for Treatment of Patients by Registered Medical Practitioners**. Perkara 17 menjelaskan bahawa setiap individu **berhak untuk menolak rawatan** perubatan. Seseorang itu adalah berhak untuk memilih apa yang bakal berlaku berhubung dengan dirinya sendiri.

Bagi individu tersebut, **hak untuk menolak rawatan** wujud, tanpa mengira sebab untuk membuat pilihan tersebut sama ada keputusannya dilihat sebagai suatu yang rasional, tidak rasional, tidak diketahui atau tidak wujud. Memaksa rawatan perubatan ke atas pesakit yang berkeupayaan yang sah bahawa beliau enggan untuk meneruskan rawatan itu boleh dianggap sebagai serangan atau serang sentuh (Lynch, **Holly Fernandez; Mathes, Michele and Sawicki, Nadia N.** 2008).

Sama seperti pesakit memberikan keizinan rawatan, keengganan rawatan boleh dinyatakan secara tersurat mahupun tersirat dan boleh dibuat secara bertulis atau diberikan secara lisan. Keengganan rawatan oleh pesakit juga perlu direkodkan secara terperinci dan secara bertulis dalam rekod perubatan atau nota rekod doktor, dan jika boleh, ditandatangani serta meletakkan tarikh ia dibuat oleh pesakit.

Dalam keadaan di mana pesakit menolak beberapa prosedur **untuk menyelamatkan nyawa pesakit** (seperti pemindahan darah) dalam aspek kepercayaan agama atau adat anak negeri, dan di mana kemungkinan prosedur menyelamatkan nyawa secara kecemasan yang amat diperlukan, doktor boleh mendapatkan keputusan Mahkamah untuk melindungi dirinya daripada sesuatu tindakan diambil masa depan (**Perkara 17, Consent for Treatment of Patients by Registered Medical Practitioners, Malaysian Medical Council (MMC), Malaysia**).

Dalam garis panduan MMC di bawah Perkara 18 menyatakan doktor perlu menahan diri daripada memberi rawatan atau melaksanakan mana-mana prosedur jika terdapat arahan bertulis yang jelas oleh pesakit bahawa rawatan atau prosedur itu tidak perlu diperuntukkan dalam situasi yang kini dikenakan kepada pesakit tersebut (**Perkara 17, Consent for Treatment of Patients by Registered Medical Practitioners, Malaysian Medical Council (MMC), Malaysia**).

Menurut garis panduan tersebut dalam konteks di Malaysia, **pesakit mempunyai hak untuk** menerima atau menolak rawatan termasuk menolak bantuan pernafasan tanpa mengira sebab untuk membuat pilihan sama ada ia adalah rasional atau tidak. Para doktor juga perlu menahan diri daripada menyediakan atau melaksanakan rawatan jika

terdapat arahan bertulis yang tidak berbelah bagi untuk mengarahkan demikian.

Tambahan pula, berdasarkan Ten Golden Rules of Good Medical Practice (Duties of a Doctor, Malaysian Medical Council), doktor perlu mengamalkan kewajipan dengan kebajikan, etika dan kejujuran dalam memberi perkhidmatan dan rawatan kepada pesakitnya (Mohd. Ismail Merican 2009). Oleh itu, dalam mempromosikan kesihatan global yang baik, perbincangan dan komunikasi yang baik harus berlaku di antara doktor, pesakit dan waris pesakit termasuklah dalam isu berhubung dengan DNR.

MODEL DNR DARI UNITED KINGDOM (UK) Dalam penulisan artikel ini, penyelidik percaya bahawa adalah munasabah untuk merujuk model DNR dari UK. Pada tahun 2009, Resuscitation Council (UK) menerbitkan model dan nota bimbingan bagi merekodkan segala keputusan berhubung DNACPR (The Resuscitation Council (UK) and the Royal College of Nursing 2014 dan 2017).

Setelah penerbitan 'cisis Relating to Cardiopulmonary Res utio' panduan bersama daripada British Medical Association (BMA), Resuscitation Council (UK) dan Royal College of Nursing pada bulan Oktober 2014, bentuk-bentuk dan nota garis panduan telah disemak semula untuk membantu pekerja-pekerja dan organisasi penjagaan kesihatan untuk mencapai standard yang lebih baik dalam merekodkan dan menyuarakan keputusan pesakit berhubung dengan CPR (The Resuscitation Council (UK) and the Royal College of Nursing 2014 dan 2017). Panduan baharu ini wajar dijadikan contoh kepada model DNR di Malaysia.

Panduan baharu ini mengambil kira pembangunan data dan akaun dalam amalan klinikal dan perkembangan dalam undang-undang tentang keputusan jangkaan mengenai hasil bantuan pernafasan (CPR). Jika dilihat dalam kes R (on the application of David Tracey) v Cambridge University Hospitals NHS Foundation Trust and Secretary of State for Health [17.06.14], Neutral Citation Number: [2014] EWCA Civ 822, Tracey memfailkan tuntutan untuk 930 Proceedings of The Tuanku Ja afar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

---

semakan kehakiman terhadap Cambridge University Hospitals NHS Foundation Trust dan Secretary of State for Health berhubung penempatan notis Do Not Attempt Cardio-Pulmonary Resuscitation (DNACPR) pada nota isteri Tracey iaitu Janet Tracey, yang dimasukkan ke Hospital Addenbrooke pada 19 Februari 2011 dan meninggal dunia pada 7 Mac 2011.

Pada 5 Februari 2011, isteri Tracey telah disahkan menghidap kanser paru-paru dengan jangka hayat hidupnya dianggarkan sembilan bulan. Pada 19 Februari, beliau mengalami

patah serviks yang serius selepas mengalami kemalangan jalan raya. Beliau dimasukkan ke Hospital dan dipindahkan ke Neuro-Critical Care Unit di bawah jagaan Peter Kirkpatrick, seorang perunding pakar bedah otak.

Akibat daripada pesakit mempunyai masalah pernafasan yang kronik, beliau telah dipasangkan mesin ventilator, tetapi tidak bertindak balas terhadap rawatan jangkitan dadanya. Pada 23 dan 25 Februari, usaha telah dibuat untuk menghentikan beliau dari mesin ventilator tersebut, tetapi usaha ini tidak berjaya. Pada 26 Februari, rawatan ke atas beliau telah dikaji semula oleh Dr Lavinio, perunding pakar rawatan rapi dan pakar bius dan disusuli oleh Dr Ford (seorang perunding pakar onkologi) pada 27 Februari. Dr Lavinio dan Dr Ford memutuskan bahawa pesakit perlu dihentikan/menghentikan mesin ventilator tersebut.

Di sini, timbul persoalan tentang **apa yang akan berlaku jika** pesakit mengalami serangan cardio-respiratory. Pada 27 Februari, Dr Lavinio telah menyediakan notis DNACPR (notis pertama). Pesakit telah berjaya dipisahkan dari mesin ventilator dan keadaan beliau didapati semakin baik.

Keadaan di mana notis yang pertama kali diletakkan di dalam nota pesakit oleh pihak hospital menjadi isu. Salah seorang anak perempuan pesakit, Alison Noeland, mendapati bahawa notis pertama telah dibuat, beliau berasa sungguh terkejut dan memasukkan bantahan. Hasilnya, notis pertama dikeluarkan dan dibatalkan pada 2 Mac oleh pendaftar pakar Mr Kirkpatrick, Dr Alavi.

Walau bagaimanapun, notis DNACPR (notis kedua) pada 5 Mac telah dibuat setelah perbincangan bersama ahli keluarga pesakit diadakan. Mahkamah Rayuan telah mengisytiharkan bahawa kegagalan pihak hospital untuk berunding dengan pesakit dalam keputusan mereka untuk memasukkan DNACPR (notis pertama) dalam nota beliau adalah tidak sah dan melanggar hak dan integriti fizikal serta autonomi yang perlu dilindungi di bawah **Perkara 8, Konvensyen Eropah mengenai Hak Asasi Manusia (ECHR)**.

Perkara 8 menyediakan hak untuk individu beradil keluar ucha an ur - meyor seseorang, tertakluk kepada sekatan- sen tenty"meikundng - uang" a"plu alamayar dkrk" Pkar8 urpn nven n u igh ECHR)). **Konvensyen Eropah mengenai Hak Asasi Manusia (ECHR)** (secara rasmi dikenali sebagai Konvensyen bagi **Perlindungan Hak Asasi Manusia dan Kebebasan Asasi**) merupakan satu **perjanjian antarabangsa untuk melindungi hak asasi manusia dan kebebasan** asasi di Eropah.

Contohnya, para doktor mempunyai kewajiban untuk berunding sebelum mengenakan

arahan "d oresua Ini menunjukkan peranan ahli keluarga atau waris pesakit amat berat dalam memberi keizinan berhubung rawatan apabila pesakit telah hilang keupayaan. Kes Tracey ini telah diterima dan diaplikasikan dalam kes *Winspear (Personally and on behalf of the estate of Carl Winspear, Deceased) v City Hospitals Sunderland's NHS Foundation Trust* [2015] All ER (D) 134 (Nov); [2015] EWHC 3250 (QB).

Dalam kes ini pesakit (Winspear) telah mengalami kesakitan yang serius dan kurang keupayaan berdasarkan *Mental Capacity Act 2005 (UK)*. Pada 3 Januari 2011 jam 3.00 pagi, specialist registrar dalam bidang kardiologi telah menempatkan notis DNACPR dalam rekod klinikal pesakit tersebut. Meskipun keizinan pesakit didapati, akan tetapi pesakit dalam keadaan kurang keupayaan berdasarkan *Mental Capacity Act 2005 (UK)*.

Maka, berdasarkan Perkara 8, ECHR, perlu mendapatkan rundingan dan keizinan daripada ahli keluarga dan waris pesakit sebelum membuat keputusan untuk DNACPR pesakit tersebut. Dalam kes ini, Hakim Blake mendapati pihak hospital telah melanggar Perkara 8 ECHR dan Seksyen 4 (7) *Mental Capacity Act 2005 (UK)* yang menyarankan agar pesakit mesti dirunding sebelum keputusan tentang DNACPR dilakukan.

Walau bagaimanapun, di Malaysia, setakat ini tidak terdapat peruntukan khusus dalam statut yang memperutukkan bahawa pihak waris secara automatik mempunyai kuasa undang-undang untuk memberi keizinan kecuali dalam Seksyen 77 *Akta Kesihatan Mental 2001* yang terhad pemakaiannya kepada golongan yang termasuk dalam tafsiran kecelaruan mental di bawah seksyen 2 akta tersebut.

931 *Proceedings of The Tuanku Ja afar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals*

Mari kita terus memahami situasi ini dalam laluan konteks yang sama. DNR adalah sebahagian daripada AMD (Nizam Ishak 2016). Pada masa ini di England, AMD telah secara rasmi dalam sisi undang-undang telah termaktub dalam Seksyen 24, 25 dan 26 *Mental Capacity Act 2005 (UK)*.

Menurut Akta tersebut, di bawah undang-undang Inggeris, jika seseorang telah membuat sesuatu arahan terlebih dahulu iaitu AMD secara sah menyatakan bahawa beliau tidak mengizinkan rawatan dilakukan, adalah menjadi suatu kesalahan di bawah undang-undang jika rawatan tersebut diteruskan (Seksyen 24, *Mental Capacity Act 2005 (UK)*). Keputusan pesakit haruslah dihormati meskipun tanpa rawatan perubatan, pesakit akan menemui ajal.

Seksyen 25 *Mental Capacity Act 2005 (UK)* ialah peruntukan mengenai kesahihan dan

kesesuaian AMD. Sementara itu, Seksyen 26 Mental Capacity Act 2005 (UK) ialah peruntukan mengenai kesan AMD. Walau bagaimanapun, dalam Seksyen 24, 25 dan 26 Mental Capacity Act 2005 (UK), tidak ada perkataan yang tepat yang menentukan DNR kecuali melainkan perkataan arahan terlebih dahulu atau arahan awal (advance directive) wujud dalam konteks ini.

Ia boleh difahami bahawa DNR adalah juga sejenis arahan pendahuluan atau suatu perintah yang akan digunakan pada masa akan datang (Nizam Ishak 2016). Terdapat borang yang perlu diisi dalam salinan asal dan tidak boleh difotokopi. Dalam konteks ini, penulis menfokuskan kepada pesakit dewasa menurut Akta Umur Dewasa 1971 (Akta 611) iaitu individu di atas umur 18 tahun sahaja.

Bagi pesakit dewasa, Resuscitation Council (UK) memperincikan beberapa maklumat dalam bentuk model borang yang dirujuk sebagai butiran berikut:- Secara khusus, borang DNR atau DNACPR berperanan penting bagi melaksanakan jangkakan keputusan (anticipatory decisions) berhubung dengan CPR yang merupakan bahagian penting dalam amalan klinikal yang baik. Borang DNACPR menggambarkan bahawa setiap anticipatory decisions tentang CPR mestilah berdasarkan penilaian keadaan pesakit pada masa itu.

Ia memainkan peranan penting melibatkan individu tersebut (atau proksi; atau wakil jika beliau tidak dapat membuat keputusan untuk dirinya sendiri) sewaktu dalam proses membuat keputusan berhubung dengan CPR. Ini melibatkan membuat keputusan secara bersama-sama dengan profesional penjagaan kesihatan. Jika CPR tidak mempunyai peluang realistik membawa kejayaan, maka, ia perlu dimaklumkan kepada individu tersebut dan menjelaskan asas untuk itu.

Borang DNACPR memperuntukkan bahawa apabila CPR tidak mempunyai peluang realistik untuk berjaya, maka adalah penting untuk merujuk kepada DNACPR. Dalam pada itu, pada waktu itu mungkin individu tersebut tidak sihat dan ketiadaan waris atau wakil untuk menerangkan tentang situasi individu tersebut. Walau bagaimanapun perancangan yang jelas perlu dibuat untuk mengetahui apakah keputusan pesakit dan/atau proksi atau wakilnya berhubung dengan CPR yang keputusan mengenainya perlu dilakukan dengan secepat mungkin. Contoh borang DNACPR: 1.

Nama, alamat, tarikh lahir, nombor rujukan hospital pesakit dan tarikh arahan DNACPR dibuat. 2. Kolum soalan adakah pesakit mempunyai keupayaan untuk membuat dan menyampaikan keputusan mengenai CPR? Jika A" ergi e luson3 "TID",ad dbenu g wud atuarah yanmenlak R g elevandgankead anJik"pke lu8 "AK akahp telah melantik peguam untuk meukeptu agi ihyaJika Y egum sebt dju emu keputusan lain perlu dibuat demi

kepentingan terbaik pesakit dan mematuhi undang-undang semasa. 3.

Kolum ringkasan soalan tentang masalah klinikal utama dan sebab-sebab mengapa CPR tidak sesuai, tidak berjaya atau bukan untuk kepentingan terbaik pesakit. 4. Kolum ringkasan soalan tentang komunikasi dengan pesakit (atau Peguam). Jika keputusan ini belum dibincangkan dengan pesakit atau peguam, nyatakan sebab mengapa. 5. Kolum ringkasan soalan tentang komunikasi dengan saudara-mara atau kawan-kawan pesakit. 6.

Kolum soalan nama-nama ahli-ahli pasukan pelbagai disiplin yang menyumbang kepada keputusan ini. 7. Kolum penjagaan kesihatan profesional yang merekod arahan DNACPR pesakit dengan dinyatakan nama, pangkat, tandatangan, tarikh dan masa. 8. Kolum kajian dan sokongan dari senior profesional kesihatan, dinyatakan nama, tandatangan dan tarikh. 9.

Kolum semakan dan pengesahan dari dua profesional kesihatan yang lain, dinyatakan nama, tandatangan dan tarikh. 932 [Proceedings of The Tuanku Ja'afar Conference \(TJC\) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals](#)

KESIMPULAN Berdasarkan Seksyen 3 Akta Undang-undang Sivill menunjukkan bahawa Malaysia boleh menggunakan common law Inggeris dan kaedah-kaedah ekuiti yang ditadbirkan di England (Seksyen 3, [Civil Law Act 1956](#) (Akta 67)).

Mahkamah Malaysia sentiasa boleh menerima pakai pendirian yang diambil oleh Mahkamah Inggeris mengenai isu DNR jika terdapat isu DNR yang dibawa ke Mahkamah. Mahkamah Malaysia boleh menggunakan prinsip yang diputuskan dalam kes *Re T (Adult)* dan *Re C (Adult, refusal of treatment)* yang memberikan impak kepada aspek anticipatory refusal dan DNR yang sekaligus terpakai dan dikuatkuasakan dalam common law.

Prinsip autonomi pesakit juga perlu dilindungi dan dipatuhi berhubung dengan keputusan pesakit berkaitan rawatan perubatan seperti dalam kes yang tersebut di atas daripada [R \(on the application of David Tracey\) v Cambridge University Hospitals NHS Foundation Trust and Secretary of State for Health](#). Mahkamah mendapati bahawa doktor mempunyai tanggungjawab undang-undang untuk memaklumkan kepada pesakit yang berkeupayaan berhubung dengan tujuan CPR dan DNACPR.

Di samping itu, [Kementerian Kesihatan Malaysia \(KKM\)](#) juga boleh merujuk kepada [Seksyen 24, 25 dan 26 MCA 2005](#) dan Resuscitation Council (United Kingdom) (UK) terhadap bentuk model dan garis panduan untuk dirujuk oleh hospital-hospital

Malaysia. Pesakit berhak untuk melaksanakan DNR. Sebaiknya, perbincangan dan komunikasi yang baik harus diadakan melibatkan doktor, pesakit dan waris pesakit termasuklah dalam isu berhubung dengan DNR.

Unsur kepelbagaian budaya dalam masyarakat di Malaysia juga memaparkan wujudnya hubungan erat antara pesakit dengan warisnya termasuklah ahli keluarga dan pasangan pesakit. Dalam hal ehwal meneruskan atau tidak CPR adalah dinasihatkan perlu diadakan perbincangan tuntas antara doktor-pesakit dan wakil keluarga pesakit demi kebaikan pesakit dan selari dengan Perkara 8, ECHR.

Oleh hal yang demikian, penulis berharap sumbangan asal artikel ini dapat mengetengahkan idea-idea dan ilmu-ilmu di samping disertakan dengan bukti-bukti baharu dalam penghujahan berhubung dengan DNR. Kesimpulannya, autonomi pesakit berhubung dengan rawatan **perubatan merupakan salah satu** daripada prinsip-prinsip asas etika perubatan. Autonomi pesakit perlu dilindungi.

Malah, DNR boleh dianggap sebagai alat yang penting dalam menggerakkan autonomi pesakit. Di Malaysia, DNR masih agak belum diketahui umum dan ia masih ketinggalan di belakang United Kingdom dan Amerika Syarikat. Ia **tidak dapat dinafikan bahawa** kini terdapat pesakit yang mempunyai kesedaran tentang keperluan untuk mempunyai DNR.

Penulis percaya bahawa rangka kerja penjagaan kesihatan hari ini bersedia untuk menaakluk kesukaran yang bakal hadir. Perubahan tersebut adalah asas untuk meningkatkan komunikasi dengan pesakit dan keluarga tentang objektif mereka yang melibatkan keputusan mengenai pilihan bantuan pernafasan. **Pesakit mempunyai hak untuk membuat keputusan** mengenai CPR.

Pesakit boleh memberitahu pihak hospital untuk tidak menyediakan bantuan pernafasan (CPR) melalui arahan DNR. Dengan merujuk kepada Resuscitation Council (UK) yang menerbitkan bentuk model dan garis panduan, sebagai langkah ke hadapan, kita perlu mengambil kira untuk meletakkan **garis panduan yang lebih spesifik** di hospital-hospital Malaysia.

Selanjutnya, semestinya perlu terdapat peruntukan tertentu dan penambahbaikan dalam undang-undang berhubung dengan DNR disertakan dengan garis panduan tertentu yang mengawal selia arahan DNR. PENGHARGAAN Penulis ingin **merakamkan ribuan terima kasih dan** penghargaan kepada Kementerian Pengajian Tinggi (Malaysia) yang menyediakan pembiayaan penyelidikan di bawah Skim Geran Penyelidikan Fundamental (FRGS) iaitu FRGS / 1/2014 / SSI10 / UKM / 02/7, FRGS / 1/2014 / SSI10 / UKM / 02/6 dan dedikasi khas kepada ahli kumpulan penyelidikan terhadap usaha dan

sokongan kepakaran yang diberikan. Bantuan dan inspirasi Kementerian amat dihargai.

Penulis juga ingin mengucapkan terima kasih yang tidak terhingga kepada semua pensyarah, pelajar dan staf sokongan di Fakulti Undang-undang, pihak CRIM dan staf perpustakaan, Universiti Kebangsaan Malaysia terhadap sokongan dan galakan yang diberikan sama ada secara langsung mahupun tidak langsung. 933 Proceedings of The Tuanku Jaafar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

RUJUKAN Alexander Morgan Capron. (2009). Advance Directives, in A Companion to Bioethics, Helga Kuhse and Peter Singer, Edisi Kedua. West Sussex: John Wiley & Sons.

299-311, hlm 300. Barbara A. Brown. (2003). The History of Advance Directives. A Literature Review. 29 (9) Journal Gerontol Nurse, hlm 4-14. Beauchamp TL, Childress JF. (2009) Principles of Biomedical Ethics, 6, New York: Oxford University Press. Brendan Greene. (2005). Understanding Medical Law, Cavendish Publishing, London. hlm 190-196. British Medical Association. Autonomy or Self Determination, <https://www.bma.org.uk/advice/employment/ethics/medical-students-ethics-toolkit/2-a-utonomy-or-self-determination> (28 Februari 2017). Burns J.P., Edwards J., Johnson J. Cassem N.H., Truog R.D. (2003). Do-Not-Resuscitate Order after 25 Years, Crit Care Med. 31. hlm 1543-1550.

Deborah L Kasman. (2004). When Is Medical Treatment Futile? A Guide for Students, Residents, and Physicians, Journal Gen Intern Med, US National Library of Medicine. 19 (10): hlm 1053 – 1056, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1492577/> (17 April 2017). DNACPR-Resuscitation Council, www.resus.org.uk/dnacpr/ (2 June 2017). The Resuscitation Council (UK) and the Royal College of Nursing, Decisions relating to cardiopulmonary resuscitation: A joint statement from the British Medical Association, <http://www.resus.org.uk/>; Resuscitation Council (UK), diambil pada 17 Jun 2014; <https://www.resus.org.uk/archive/archived-dnacpr-information/decisions-relating-to-cpr-2014/> (28 Februari 2017). Echeverria C.B., Goic A.G., Rojas A.O. (2007). Cardiopulmonary Resuscitation and Do Not Resuscitate Orders, Rev Med Chil;135, hlm 669 – 679.

Eckberg, Evelyn. (1998). The Continuing Ethical Dilemma of The Do-Not-Resuscitate Order, AORN Journal. Elliott J.A., Olver I.N. (2005). End-Of-Life Decision Making is More Than Rational. Commun Med. 2(1). hlm 21-34. Harbor Light Hospice, Do Not Intubate (DNI) Order. <https://www.harborlighthospice.com/resources/advance-care-planning/do-not-intubate-dni-order/> (16 April 2017). Jonathan Herring. (2008). Medical Law and Ethics (2 ed.). New York: Oxford University Press. Lindy Willmott. (2009).

Advance Directives Refusing Treatment as an Expression of Autonomy: Do the Courts Practise What They Preach? *Common Law World Review*. CLWR 38 4 (295), hlm 1-3. Lynch, Holly Fernandez; Mathes, Michele and Sawicki, Nadia N. (2008). *Compliance with Advance Directives: Wrongful Living and Tort Law Incentives*. University of Pennsylvania Law School, Penn Law: Legal Scholarship Repository. Faculty Scholarship. Paper 221. hlm 140. MaysiaMeical son.(06 TPRig . <http://www.mma.org.my/patient-s-right> (5 September 2016).

934 Proceedings of The Tuanku Ja afar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

_____ Mohd. Ismail Merican. (2009). President, Malaysian Medical Council & Director- General of Health, Malaysia, Rights and <http://www.mmc.gov.my/v1/images/contents/publications/2009/Future-of-doctors-in-Malaysia2009.pdf> (19 November 2015). Nizam Ishak. (2016).

Ketua Penolong Pengarah, Cawangan Medico Legal, Bahagian Amalan Perubatan, Kementerian Kesihatan Malaysia, Temuramah dalam program Wacana Advance Directive and Good Samaritan Law in Clinical Practice, Bilik Pengajian, Jabatan Perubatan Kecemasan, Pusat Perubatan Universiti Kebangsaan Malaysia (PPUKM) pada 23 Februari 2016. Norchaya Talib. (2002). *Euthanasia- A Malaysian Perspective*. Kuala Lumpur: Sweet & Maxwell Asia. Peatfield R.C., Sillett R.W., Taylor D., McNicol M.W. (1977).

Survival after Cardiac Arrest in Hospital, *Lancet*. 1, hlm 1223 – 1225. Perkara 17 dan 18, Consent for Treatment of Patients by Registered Medical Practitioners, Malaysian Medical Council (MMC), Malaysia. Petasnick W.D. (2011). *End-Of-Life Care: The Time for A Meaningful Discussion is Now*, *J Healthc Manag*. 56 (November/Disember (6). hlm 361 – 372. Pi mie ahKasm.(07.Abndning he om rle Dors y se ks n laAe Heading in the Right Direction? *Law Review* 1. hlm 5-16.

R (on the application of David Tracey) v Cambridge University Hospitals NHS Foundation Trust and Secretary of State for Health [17.06.14], Neutral Citation Number: [2014] EWCA Civ 822. Re B [2002] EWHC 429. Re C (Adult: Refusal of Treatment) [1994] 1 All ER 819. Re Quinlan 355 [N.J. 1976]. Re T (Adult: Refusal of Medical Treatment) [1992] 4 All ER 649, hlm 662. Seksyen 3 dan 5, Civil Law Act 1956 (Akta 67). Seksyen 24, Mental Capacity Act 2005 (UK).

Seoe'Hea re s [1998] 3 All ER 673. Steven Pantilat. (2008). UCSF School of Medicine, University of California. http://missinglink.ucsf.edu/lm/ethics/Content%20Pages/fast_fact_bene_nonmal.htm (12

Julai 2016). Susan J. Nanovic. (1990). Living Will: Preservation of the Right to Die Demands Clarity and Consistency, Dick L. Rev. 95: 209-234, hlm 211-212. 935
Proceedings of The Tuanku Ja afar Conference (TJC) 2017 Governance Towards Sustainable Development Goals

The Resuscitation Council (UK) and the Royal College of Nursing, Decisions relating to cardiopulmonary resuscitation: A joint statement from the British Medical Association, <http://www.resus.org.uk>; Resuscitation Council (UK), diambil pada 17 June 2014; <https://www.resus.org.uk/archive/archived-dnacpr-information/decisions-relating-to-cpr-2014/> (28 Februari 2017).

Winspear (Personally and on behalf of the estate of Carl Winspear, Deceased) v City Hospitals Sunderland NHS Foundation Trust [2015] All ER (D) 134 (Nov); [2015] EWHC 3250 (QB). World Health Organization. Paranoid Schizophrenia. <http://www.schizophrenia.com/szparanoid.htm> (24 Februari 2017).

INTERNET SOURCES:

<1% - <https://appsmu.ukm.my/domainexpert/main/penerbitanterkini/SzAxMjA5Mw==>

1% - <https://appsmu.ukm.my/domainexpert/main/penerbitanterkini/SzAwNjA3OQ==>

<1% -

<https://qglobal.pearsonclinical.com/qg/resourceLibraryTree.seam?actionMethod=resourceLibraryTree.xhtml%3AsettingsManagementAction.prepareSettings>

<1% -

[https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/15451_Intro_&_Ch_1_Pierangelo_\(IEPs\)_Final_Pdf.pdf](https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/15451_Intro_&_Ch_1_Pierangelo_(IEPs)_Final_Pdf.pdf)

<1% -

<http://www.ukm.my/fuu/wp-content/uploads/2017/01/Prospektus-Prasiswazah-Fakulti-Undang-undang-UKM.-1.pdf>

<1% -

<http://www.yayasansimedarby.com/media/malaysias-first-academic-research-on-palm-oil-sustainability-arpos-network-symposium>

<1% - <https://appsmu.ukm.my/domainexpert/main/penerbitanterkini/SzAwNjg0NQ==>

<1% - <https://academic.oup.com/rev/article-abstract/29/1/4/5707366>

<1% - <http://www.un.or.id/what-we-do/sustainable-development-goals-sdgs>

<1% - <https://cwmd.kumamoto-u.ac.jp/conference/index.html>

<1% - <https://www.tuhh.de/iue/iwwg/activities-events/past-events.html>

<1% -

https://cdn.csu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0006/748419/Preface-to-proceedings.pdf

<1% -

https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia_talk:WikiProject_Mathematics/Archive/2017/Oct
1% - <https://apps.mu.ukm.my/ukmsarjana/main/penerbitanterkini/SzAwNzM0Mg==>
4% -
<http://www.ukm.my/fuu/wp-content/uploads/2017/11/TJC-2017-Jadual-Sesi-Selari-Updated-on-20-nov-2017.pdf>
<1% - <https://econpapers.repec.org/article/hurijarbs/>
<1% - <http://ejournals.ukm.my/akademika/search/titles>
<1% - <http://www.aessweb.com/html/4094>
1% - <https://ukmsarjana.ukm.my/main/penerLainlain/SzAxNTcwMA==>
<1% -
https://www.researchgate.net/publication/329241998_Synthesis_and_Characterization_of_ZnO-decorated_GO_Nanocomposite_Material_with_Different_ZnO_Loading_through_Sol-gel_Method
<1% - https://ukmsarjana.ukm.my/main/lihat_profil/SzAyMjA3Nw==
<1% -
<https://ukm.pure.elsevier.com/en/publications/deltoid-anterior-contraction-in-manuevering-the-steering-wheel>
<1% - <https://www.scribd.com/document/396881880/proceeding>
<1% - <https://umexpert.um.edu.my/shajar.html>
<1% - [http://www.aessweb.com/pdf-files/IJASS-2018-8\(5\)-241-255.pdf](http://www.aessweb.com/pdf-files/IJASS-2018-8(5)-241-255.pdf)
<1% - <http://psasir.upm.edu.my/view/year/2018.html>
<1% - https://www.law.cmu.ac.th/law2011/files/cv_ua29_en.pdf
<1% - <https://apps.mu.ukm.my/domainexpert/main/penerbitanterkini/SzAxNTcwMA==>
<1% - <http://journalarticle.ukm.my/view/year/2018.html>
<1% - <http://ejournal.ukm.my/juum/issue/view/1149>
<1% - <https://apps.mu.ukm.my/ukmsarjana/main/penerbitanterkini/SzAwOTQyNA==>
<1% -
http://www.ukm.my/jsm/malay_journals/jilid48bil2_2019/Jilid48Bil2_2019ms353-359.html
|
2% - <http://ejournals.ukm.my/akademika/article/view/33447/0>
<1% - <https://nidkahfi.blogspot.com/feeds/posts/default>
2% - <http://ejournals.ukm.my/akademika/article/view/33447>
<1% - <https://ms.m.wikipedia.org/wiki/Perubatan>
<1% - <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1492577/>
<1% - https://sunnybrook.ca/uploads/SDM_1306.pdf
<1% - <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2717553/>
<1% -
<https://www.ola.org/en/legislative-business/house-documents/parliament-40/session-2/2013-04-09/hansard>
<1% -

<http://depts.washington.edu/bhdept/ethics-medicine/bioethics-topics/articles/do-not-resuscitate-dnar-orders>

<1% - <https://www.scribd.com/doc/59788347/Eb-Translation-siti-Faezah>

1% - <https://asklegal.my/p/eutanasia-pesakit-larangan-resusitasi-hak-mati>

<1% - <https://ms.seniorcare-e.com/sinie-venki-na-nogah>

<1% -

<https://download.e-bookshelf.de/download/0000/5978/33/L-G-0000597833-0002363182.pdf>

<1% -

http://www.ukm.my/jsm/pdf_files/SM-PDF-48-2-2019/12%20Mohd%20Zamre%20Mohd%20Zahir.pdf

1% -

<http://journalarticle.ukm.my/13087/1/12%20Mohd%20Zamre%20Mohd%20Zahir.pdf>

<1% - <https://www.resus.org.uk/dnacpr/decisions-relating-to-cpr/>

<1% -

https://www.researchgate.net/publication/284015051_FUNGSI_KELUARGA_DALAM_PENJAGAAN_PESAKIT_MENTAL_KAJIAN_KES_DI_KLINIK_KESIHATAN_KG_SIMEE_IPOH_PERAK

<1% - <http://www.myhealth.gov.my/autisma-dan-kesihatan-pergigian/>

<1% - <https://akuhivpositif.blogspot.com/2011/01/hak-hak-pesakit.html>

<1% - <https://akuhivpositif.blogspot.com/2011/01/>

<1% - <https://contohayat.blogspot.com/2016/01/contoh-ayat-perkataan-seperti.html>

<1% -

<https://may.nielsenhealth.com/shuntirovanie-serdca-cto-jeto-takoe-posledstvija.htm>

<1% - <https://may.avanta-medical.com/lechenie-shizofrenii-narodnymi-sredstvami.html>

<1% -

[http://medicalprac.moh.gov.my/v2/uploads/Consent%20Guidelines%20-%20Adopted%2020131126%20\(2\)-A.pdf](http://medicalprac.moh.gov.my/v2/uploads/Consent%20Guidelines%20-%20Adopted%2020131126%20(2)-A.pdf)

<1% -

[https://www.evidence.nhs.uk/search?om=\[{%22srn%22:\[%22Royal%20College%20of%20Nursing%20-%20RCN%22\]}\]&q=nursing+assessment+tools](https://www.evidence.nhs.uk/search?om=[{%22srn%22:[%22Royal%20College%20of%20Nursing%20-%20RCN%22]}]&q=nursing+assessment+tools)

<1% -

<https://budakbakong.blogspot.com/2014/12/ada-lagi-yang-keliru-antara-tuntutan.html>

<1% - <https://www.midstatehealthassociates.com/vypil-uksus-pervaja-pomoshh.htm>

<1% - https://ms.wikipedia.org/wiki/Konvensyen_Eropah_mengenai_Hak_Asasi_Manusia

<1% -

https://www.leighday.co.uk/LeighDay/media/LeighDay/documents/DNR-order-challenges_1.pdf

<1% -

<http://www.dosh.gov.my/index.php/ms/list-of-documents/kilang-jentera/pemberitahuan/497-1-pemberitahuan-pertama-kali-menduduki-kilang-jkj-101-1/file>

<1% - <https://www.rtm.gov.my/2016?view=archive&month=7>
<1% - <https://mdec.my/digitalvs covid- perniagaan/>
<1% - <https://aspirasimalaysia.blogspot.com/2011/>
<1% - <https://issuu.com/perundangan/docs/akta-undang---undang-sivil>
<1% - <https://www.resus.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?allId=1215>
<1% -
<https://kerjaya.co/kementerian-kesihatan-malaysia-kkm-7-kekosongan-jawatan-pegawai-sains/>
<1% - <https://brm3023.blogspot.com/2008/09/forum-5.html>
<1% - <https://ml.scribd.com/doc/246530231/PSIMA-2011-1-pdf>
<1% - <https://ohkarangan.blogspot.com/2018/11/contoh-karangan-spm.html>
<1% - <http://eprints.utm.my/id/eprint/53785/1/NurullzzatiTarmiziMFGHT2015.pdf>
<1% - <https://id.scribd.com/doc/247225022/ISI-Highlighted-pentadbiran-buruh>
<1% -
<http://www.fp.utm.my/epusatsumber/pdf fail/ptkghdfwP/FATMAHANIMAP040004D2008TTP.pdf>
<1% - <https://puassmksb.blogspot.com/feeds/posts/default>
<1% - <http://eprints.usm.my/44076/1/NORLIZAWATI%20MD.%20NOR.pdf>
<1% - <https://www.lifescied.org/doi/full/10.1187/cbe.13-01-0012>
<1% - <http://europepmc.org/abstract/MED/15482559>
<1% - <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/949628>
<1% - https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1148384
<1% - <https://www.zoominfo.com/p/Mohd-Merican/-1581453480>
<1% - [https://journal.chestnet.org/article/S0012-3692\(16\)57649-1/fulltext](https://journal.chestnet.org/article/S0012-3692(16)57649-1/fulltext)
<1% - <https://www.bmj.com/content/349/bmj.g5342>